

Til: Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet

Innspill fra Forbrukerrådet til stortingsmelding om bærekraftsarbeidet i Norge

Innledning

Forbrukerrådet viser til høring om stortingsmelding om bærekraftsarbeidet med frist 15.10, og ønsker her å komme med våre innspill til dette arbeidet.

Forbrukerrådet er en interesseorganisasjon som skal ivareta forbrukernes interesser. Vi jobber bredt med forbrukernes møte med ulike markeder.

Hvis ikke forbrukerperspektivet er med vil det også bli vanskelig å oppfylle flere av bærekraftsmålene. God forbrukerpolitikk er god bærekraftspolitik. Retten til et helsemessig sunt miljø er en av FNs forbrukerrettigheter, sammen med blant annet retten til tilgang på varer og tjenester, trygge produkter, retten til å velge, retten til å bli hørt, retten til oppreisning/ erstatning og retten til tilfredsstillelse av grunnleggende behov.

Langsiktig fungerende økosystemer er god forbrukerpolitikk, fordi det sikrer tilgang på varer over tid og trygger eiendom og ferdsel.

Gode forbrukerrettigheter gir dessuten insentiver til holdbare produkter. Forbrukerrådet er opptatt av at det skal være lett, trygt og økonomisk fornuftig å ta bærekraftige valg.

Vi har kommentert de delmålene som er mest relevante for Forbrukerrådets arbeidsområde der departementet vurderer at Norge har stort forbedringspotensial, samt løftet to delmål utover departementets liste. Forbrukerrådet vil minne om at vi er inne i tiåret for handling, og at målene skal være oppnådd innen 2030. Det gjør at fokuset framover må være på tiltak som har effekt på de målene og delmålene der Norge fortsatt har en vei å gå. Dette gjelder særlig mål 12: Ansvarlig forbruk og produksjon og mål 13: Stoppe klimaendringene¹.

¹ [Sustainable Development Report 2024 \(sdgindex.org\)](https://sdgindex.org/)

Forbrukerrådets anbefalinger kan sammenfattes slik:

- God forbrukerpolitikk er god bærekraftspolitik, men det er ikke automatikk i at forbruker ivaretas når det skjer store samfunnsendringer. Det er viktig å ha med forbrukerperspektivet i alle deler av bærekraftsarbeidet, og å ivareta ulike forbrukergrupper.
- Regjeringen har vurdert at Norge har stort potensial innen 61 delmål under bærekraftsmålene. Forbrukerrådet mener i tillegg at to delmål bør løftes opp sammen med de 61 andre: Delmål 7.1 og 7.3 om energifattigdom og energieffektivisering.
- Forbruker må få tilgang til mer miljøvennlige alternativer til en konkurransedyktig pris.
- Forbrukere må sikres produkter som er trygge for egen helse og for miljøet, noe som innebærer strengere reguleringer av helse- og miljøskadelige kjemikalier.
- Innen kosthold er det stort samsvar mellom det som er anbefalt for folkehelsen og for miljømessig bærekraft. Offentlige anskaffelser bør følge klare ernærings- og bærekraftskrav.
- Forbruker må sikres like gode rettigheter når man leier ting, som når man kjøper nytt.
- Tiltak mot gjeldsfeller er avgjørende for å redusere økonomisk sårbarhet og fattigdom.
- Forbrukere må sikres god og pålitelig informasjon om varer og tjenester, inkludert hvor miljømessig bærekraftige de er mht. holdbarhet og reparerbarhet. Grønnvasking må motvirkes, da dette gjør det vanskelig for forbruker å orientere seg og ta bærekraftige valg.

Delmål med stort forbedringspotensial som ikke er trukket frem

Forbrukerrådet har nylig dokumentert at energifattigdom i Norge er en reell problemstilling, som er særlig utbredt blant leietakere.² Det må ses i sammenheng med manglende satsing på energieffektivisering som treffer de med lav og middels inntekt, samt at det ikke er tiltak rettet mot leieboliger. Dette innebærer at det er stort forbedringspotensial knyttet til delmål 7.1 og 7.3.

Forbrukerrådet merker oss at delmålene som gjelder energi ikke er trukket frem blant de 61 delmålene det er knyttet et særlig forbedringspotensial til. Situasjonen på dette feltet har imidlertid endret seg med dyrtid, økte

² Forbrukerrådet (2024), 'Kalde hjem':

<https://storage02.forbrukerradet.no/media/2024/09/rapport-om-enok-web.pdf>

strømpriser samt prognoser om høyere nettleie, og vi vil argumentere for å løfte disse to punktene inn i stortingsmeldingen:

7.1	Innen 2030 sikre allmenn tilgang til pålitelige og moderne energitjenester til en overkommelig pris
7.3	Innen 2030 få forbedringen av energieffektivitet på verdensbasis til å gå dobbelt så fort

For disse delmålene vil Forbrukerrådet framheve følgende hovedpunkter:

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial?

Vi ser i dag at det ikke er gjennomført eller planlagt energieffektivisering i en stor andel av boligmassen. Forbrukere ønsker ikke å sløse med energi, men både kunnskap og økonomi er barrierer som hindrer mange i å gjøre energieffektiviseringstiltak. I leieboliger finnes det per i dag ikke insentiver til å gjøre energieffektiviserings-tiltak.

I forbindelse med utbygging av strømmettet vil kostnadene til nettleie øke de neste årene. Disse kostnadene overføres i uforholdsmessig grad til forbruker. Nettleiemodellen som skulle stimulere til forbrukerfleksibilitet har ikke hatt ønsket effekt, forskning tyder på at dette skyldes at det store flertallet forbrukere ikke har forutsetninger for å utøve fleksibilitet.³

Sluttbrukermarkedet for strøm er preget av informasjonsasymmetri. Dette medfører at mange forbrukere betaler uforholdsmessig høy strømpris. Se også mer om dette i høringen vi viser til under delmål 1.2 om forsterket innsats for sosial utjevning og mobilitet.

Hva er viktigst å ta tak i?

Myndighetene må lage en detaljert handlingsplan for energieffektivisering som kan gjøre det mulig å oppnå regjeringens mål om å spare 10 Twh strøm innen 2030, og bidra til å redusere energifattigdom. Det må på plass tiltak som gjør at alle forbrukergrupper får nødvendig hjelp og støtte til å redusere energiforbruket. Det innebærer blant annet at det må gis støtte til moden teknologi slik som luft til luft varmepumper og etterisolering⁴. Det må også

³ CICERO Research Archive: Forbrukerfleksibilitet: Et kunnskapsgrunnlag for å forstå husholdningers oppfatninger og muligheter. <https://pub.cicero.oslo.no/cicero-xmlui/handle/11250/3089075>

⁴ Se Forbrukerrådets innspill til ny styringsavtale for mer utfyllende informasjon om hvordan dette kan organiseres.

være særskilte tiltak rettet inn mot forbrukere med lave og middels inntekter, samt mot leieboliger.

Nettleiemodellen må ta hensyn til forbrukernes faktiske og teknologiske forutsetninger for fleksibilitet.

Forbrukerne må bare betale sin forholdsmessige andel av kostnadene til forvaltning og utbygging av strømmettet.

Husholdningene må sikres forutsigbarhet i møte med høye og svingende strømpriser.

Har dere eksempler på initiativer som har vært vellykket innenfor dette undertemaet (lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt)?

Strømstøtten har på kort sikt vært vellykket for å skjerme forbrukere mot høye priser, og det er viktig å ivareta dette også framover. Husholdningene må sikres forutsigbarhet i møte med høye og svingende strømpriser. Strømstøtten bør likevel utvikles slik at den gir insentiver til strømsparing på både på kort og lang sikt.

EUs energieffektiviseringsdirektiv legger opp til at EU som helhet skal spare 11,7 prosent energi i 2030 sammenlignet med referansebanen fra 2020. Dette fordeles mellom landene. EU-kommisjonen skal godkjenne hvert lands planer, og kan stille krav til høyere mål og ytterligere tiltak hvis noen land ikke leverer i tråd med forventningene. Direktivet adresserer også energifattigdom, samt behovet for tiltak rettet mot leieboliger.⁵

Et trygt og bærekraftig velferdssamfunn

Sosial utjevning og mobilitet

1.2	Innen 2030 minst halvere andelen menn, kvinner og barn i alle aldre som lever i fattigdom, i henhold til nasjonale definisjoner

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial?

<https://storage02.forbrukerradet.no/media/2024/04/forbrukerradets-innspill-til-ny-styringsavtale-for-enova.pdf>

⁵ Se Forbrukerrådets høringsuttalelse for mer utfyllende informasjon om hvordan norsk arbeid med energieffektivisering kan organiseres.

<https://storage02.forbrukerradet.no/media/2024/03/horingssvar-energieffektiviseringsdirektivet.pdf>

Her vil vi vise til vårt høringssvar 'Forbrukerrådets innspill om forsterket innsats for sosial utjevning og mobilitet' fra juni 2024⁶ der vi blant annet gjør rede for underliggende årsaker til økonomisk sårbarhet knyttet til kosthold og sosial ulikhet, energieffektivisering og energifattigdom, leieboere samt gjeldsfeller.

SIFOs dyrtidsrapport for 2023⁷ viser at mange husholdninger sliter med å betale sine løpende regninger. Hele seks prosent av husholdningene beskrives som «ille ute». Omkring halvparten av befolkningen *har* økonomiske problemer eller regnes som sårbare for å få det. Brorparten i gruppen for de som er «ille ute» har allerede misligholdt gjeld og en betydelig andel er sendt til inkasso. En vedvarende uløst gjeldssituasjon påvirker for de fleste tilgang på tjenester, helse, deltakelse i aktiviteter og sosialt fellesskap.

Det er mange mekanismer som bidrar til gjeldsspiraler og hindrer løsninger. Forbrukerrådet mener blant annet at det er problematisk at det i lovverket ligger mekanismer som stimulerer kreditor til å ta raskeste vei til rettslig inndrivning. Vi ser også at det varierer fra kommune til kommune hva slags tilbud befolkningen har på området økonomisk rådgivning, hvorvidt helsetjenesten er oppmerksom på sammenhengen mellom vanskelig økonomi og helseproblemer, og om det er noen form for samhandling mellom for eksempel helsetjenesten og Nav.

Hva er viktigst å ta tak i for å oppnå sosial utjevning og mobilitet? Hvilke ulike hensyn bør belyses?

Forbrukerrådet har identifisert flere områder i regelverket som med fordel kan endres for å begrense risikoen for at betalingsutfordringer utvikler seg til uhåndterbar opphopning av gjeld. Blant tiltakene vil vi nevne:

- Rente- og kostnadstak på gjeld
- Reduksjon av inkassosalærer og utleggsgebyrer hos Namsfogden
- Innføre et komplett gjeldsregister (inkludert inkassosaker) med sanntidsinformasjon
- Likebehandling av kreditorer som krever utlegg gjennom namsfogden⁸.
- Streng regulering av markedsføring av usikret gjeld og utstedelse av kreditt i butikk

⁶ Forbrukerrådet (2024), Innspill om forsterket innsats for sosial utjevning og mobilitet', [Microsoft Word - Forbrukerrådets innspill om forsterket innsats for sosial utjevning og mobilitet 746f713c-1f7a-4adf-83a5-9b4439dfa63c.docx](https://forbrukerradet.no/746f713c-1f7a-4adf-83a5-9b4439dfa63c.docx) (forbrukerradet.no)

⁷ SIFO (2023), 'Dyrtid del 4', <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/3091870>

⁸ Se prinsippene for dekningsrekkefølge i tvangsfullbyrdsesloven §7-8 og dekningsloven §2-8

Tiltak knyttet til kosthold er omtalt under delmål 2.2 og 3.4 og tiltak knyttet til energifattigdom for leieboere er omtalt i forbindelse med delmål 7.1 og 7.3.

Har dere eksempler på initiativer som har vært vellykket innenfor dette undertemaet (lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt)?

England ligger helt i front når det gjelder forebygging og hjelpetilbud innen gjeldsproblematikk. Vellykkede tiltak er blant annet moderne digitale løsninger og samarbeid med ideelle organisasjoner. Rådgivningstjenestene er basert på ulike standardløsninger som er fremforhandlet med kreditorsiden. Tilbydere av varer, tjenester og finansielle produkter er dessuten lovpålagt å identifisere sårbare kunder og utvikle en varsomhetsrutine ved mislighold. Kreditorer plikter å gi 60 dagers «fredstid» overfor en sårbar person som jobber med å få oversikt, samt å ta hensyn til personer som får psykisk krisehjelp.⁹

Forbrukerrådet anbefaler også å se til arbeidet i land som Australia, New Zealand, Storbritannia og Canada som alle har egne organ som utvikler en nasjonal strategi for økt økonomisk kunnskap og trygghet.¹⁰

Finland har vært et foregangsland i Norden når det gjelder innføring av rentetak. Her ble det innført et rentetak allerede i 2013. I Finland fikk man kontroll på markedet for såkalte SMS-lån med skyhøye renter gjennom innføringen av rentetaket. I 2019 ble nivået på rentetaket senket ytterligere, og i 2024 er taket på 15 prosent pluss en referanserente. Uavhengig av referanserenten er det maksimale taket på 20 prosent. Øvrige lånekostnader kan ikke overstige 0,01 prosent pr. dag eller 150 euro pr. år. Finske myndigheter konkluderer med at rentetaket har redusert mengden innvilget kreditt og kostnadene knyttet til dem.¹¹

Sverige innførte et rente- og kostnadstak i 2018. Taket gjelder kortvarige lån til høy pris, såkalte «high-cost, short-term» lån. Rentetaket bestod av en øvre grense på 40 prosent nominell rente og et kostnadstak oppad begrenset til størrelsen på lånt beløp (hovedstol). Finansinspektionen i Sverige konkluderte i 2022 med at det svenske rentetaket hadde redusert tilbudet av skadelig kreditt og senket utgiftene for sårbare forbrukere og låntakere. Dette er gjerne unge

⁹ Penger til besvær (Solstad et al., 2022)

¹⁰ [ODA Open Digital Archive: Understanding Financial Well-Being and Capability](https://oda.open.digital.archive.org/oda/understanding-financial-well-being-and-capability) (oslomet.no)

¹¹ [Finnish consumer protection law caps the interest rates of unsecured loans – what does it mean for banks? | BearingPoint Finland](https://www.bearingpoint.com/en/insights/finland-reform-of-the-consumer-protection-act-brings-changes-to-the-regulation-of-consumer-credit-and-online-payments) og [Reform of the Consumer Protection Act brings changes to the regulation of consumer credit and online payments - Finnish Competition and Consumer Authority \(kkv.fi\)](https://www.kkv.fi/en/reform-of-the-consumer-protection-act-brings-changes-to-the-regulation-of-consumer-credit-and-online-payments)

eller personer med lav kredittverdighet¹². I en nylig fremlagt lovproposisjon datert den 19. september 2024 (Proposition 2024/25:17 om «Ett förstärkt konsumentskydd mot riskfylld kreditgivning och överskuldsättning») foreslår den svenske regjeringen å senke rentetaket fra 40 til 20 prosentenheter utover gjeldende referanserente, med virkning fra den 1. mars 2025.¹³

11.2 Innen 2030 sørge for at alle har tilgang til trygge, tilgjengelige og bærekraftige transportsystemer til en overkommelig pris, bedre sikkerheten på veiene, særlig ved å legge til rette for kollektivtransport og med særlig vekt på behovene til personer i utsatte situasjoner, kvinner, barn, personer med nedsatt funksjonsevne og eldre

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial?

Overordnet er det viktig at bærekraftige alternativer skal være trygge, lett tilgjengelige og kunne konkurrere på pris. Dette er ikke alltid tilfelle i norske transportsystemer.

Det er komplisert å bruke tog på utenlandsreiser fordi det ikke er koordinerte billettbestillingssystemer, og reisene for ulike strekk må ofte bestilles separat. Dette, sammen med pris og infrastruktur, skaper store barrierer for å erstatte fly med tog, og gjør at bærekraftige reiser ikke er tilgjengelige for alle.

I flysektoren er det problemer med grønnvasking, der flyselskaper fremmer udokumenterte eller tilbakeviste bærekraftpåstander som motvirker god informasjon til forbruker om hva som er bærekraftige reisevalg. Forbrukerrådet har vært med å adressere dette som del av en felles europeisk klage til forbrukertilsynene.¹⁴

I tillegg opplever mange forbrukere at det er komplisert å betale for kollektivtransport og parkering. Noen av dagens løsninger gjør det så vanskelig å betale uten digitale verktøy, at enkelte forbrukere unngår å bruke tjenestene¹⁵. Norges gode arbeid med digitalisering kan på den måten ha uønskede bivirkninger i form av hindre for tilgang til viktige tjenester som

¹² <https://www.fi.se/sv/publicerat/rapporter/fi-analys/2020/fi-analys-22-farre-hogkostnadskrediter-efter-nya-regler/>

¹³ [Ett förstärkt konsumentskydd mot riskfylld kreditgivning och överskuldsättning \(Proposition 2024/25:17\) | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)

¹⁴ [Vil ha slutt på grønnvasking i flybransjen – Forbrukerrådet \(forbrukerradet.no\)](#)

¹⁵ Forbrukerrådet (2024), 'Forbrukerutfordringer ved betaling av kollektivtransport og parkering'

transportsystemer for personer som ikke har tilgang eller ikke mestrer disse hjelpemidlene.

Hva er viktigst å ta tak i for å oppnå sosial utjevning og mobilitet? Hvilke ulike hensyn bør belyses?

Det er nødvendig å redusere barrierene for å reise med bærekraftige transportmidler. Blant tiltakene som bør innføres er det å sikre enkel billettbestilling og sammenhengende billetter for togreiser med flere selskaper, og se på tiltak som kan redusere pris og øke tilgjengelighet. Forbrukerrådet mener at det er avgjørende at det slås ned på grønnvasking i transportsektoren, og særlig overfor flyselskapene.

Utfordringer med digitale verktøy for betaling for kollektivtransport kan løses for eksempel gjennom krav om at forbruker har reell mulighet til å bestille og betale for reisen og/eller parkeringen med bankkort og/ eller kontanter. Enten i en godt synlig betalingsautomat, et betjent utsalgsssted, eller et annet utsalgsssted i umiddelbar nærhet. Løsninger for dette utdypes i rapporten Forbrukerutfordringer ved betaling av kollektivtransport og parkering.

Livskvalitet og folkehelse

2.2	Innen 2030 utrydde alle former for feilernæring, og innen 2025 nå de internasjonalt avtalte målene som omhandler veksthemming og avmagring hos barn under fem år, og ivareta ernæringsbehovene til unge jenter, gravide, ammende kvinner og eldre personer
3.4	Innen 2030 redusere prematur dødelighet forårsaket av ikke-smittsomme sykdommer med en tredel gjennom forebygging og behandling, og fremme mental helse og livskvalitet

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial?

Det ligger mye bærekraft og god folkehelse i et sunt kosthold.

Norge har forbedringspotensial fordi det fortsatt finnes betydelige sosiale forskjeller i kosthold og helse, som igjen bidrar til ikke-smittsomme sykdommer som diabetes type 2, kreft og hjerte-og karsykdommer. Forekomsten av overvekt og fedme blant barn og voksne er svært høy i Norge¹⁶. Etter tobakk er kosthold den viktigste modifiserbare risikofaktoren for sykdom og for tidlig død i den norske befolkningen¹⁷. Ulike sosiale determinanter som økonomi, utdanning, ferdigheter, tid og psykisk helse påvirker kostholdet i stor

¹⁶ [Overvekt og fedme - FHI](#)

¹⁷ [Sykdomsbyrde i Norge - FHI](#)

grad¹⁸. Potensialet til å påvirke barns kostvaner positivt for eksempel i barnehage og på skoler utnyttet ikke fullt ut.

Videre har Norge, til tross for grunnlaget som finnes i de nordiske anbefalingene, tatt en politisk beslutning om å ikke inkludere bærekraft som en del av de norske kostrådene, noe som viser en manglende helhetlig tilnærming til bærekraft og folkehelse. Framtiden i våre hender har i en rapport dokumentert at det å gå over til et kosthold som følger de nordiske anbefalingene vil bidra til en kraftig reduksjon av klimagassutslippene fra mat¹⁹.

Hva er viktigst å ta tak i for at flere skal få bedre helse og livskvalitet? Hvilke ulike hensyn bør belyses?

For å forbedre helse og livskvalitet er det viktig med tidlig forebygging, særlig hos barn og unge, ved å fremme sunne matvaner fra barnehagealder. Dette krever å begrense markedsføring av usunn mat og drikke til barn, noe som vil bidra til et bedre matinntak og utjevne sosiale forskjeller. Samtidig må vi sikre at sunn mat er økonomisk og fysisk tilgjengelig og at det settes av både økonomiske og pedagogiske ressurser for å fremme sunt og bærekraftig kosthold i barnehager og skoler.

Hvordan fremme samarbeid og partnerskap innenfor det offentlige, samt mellom det offentlige, privat sektor og sivilsamfunnet?

Det er helt avgjørende å ha klare nasjonale retningslinjer og verktøy som sikrer implementering av kostrådene, både i offentlig og privat sektor. Offentlige anskaffelser bør følge klare ernærings- og bærekraftskrav. Private aktører og sivilsamfunnet kan involveres gjennom partnerskap som fremmer utdanning om sunt kosthold, deling av beste praksis, og samarbeid om å gjøre sunn mat tilgjengelig for alle. Det er imidlertid viktig å vurdere deres motiver for deltakelse. Et eksempel er opplysningskontorenes sterke tilstedeværelse i mat- og helsefaget i skolen, som har vært gjenstand for debatt.

Helsedirektoratets veileder for offentlige anskaffelser kan være et viktig verktøy, men det er nødvendig med mer bevissthet og bruk av denne i fylker og kommuner.

Har dere eksempler på initiativer som har vært vellykket innenfor dette undertemaet (lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt)?

¹⁸ [Social, behavioural and other determinants of the choice of diet | Health Knowledge](#)

¹⁹ Framtiden i våre hender og Hot or Cool Institute (2024), https://www.framtiden.no/filer/dokumenter/Rapporter/2024/Online_Lifestyle-Emissions-in-Norway_v2-2.pdf

Et nasjonalt eksempel er Stortingets anmodning fra 2023 om å innføre et forbud mot markedsføring av usunn mat og drikke til barn og unge. Forslag til forskrift er nå på høring. Dette kan bidra til å redusere overvekt og fedme og gi barna matomgivelser som gjør det lettere å ta sunne matvalg.

3.9 Innen 2030 betydelig redusere antall dødsfall og sykdomstilfeller forårsaket av farlige kjemikalier og forurenset luft, vann og jord

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial?

Regulering av helse- og miljøskadelige kjemikalier går for sakte. Det er ikke tilstrekkelig å basere arbeidet på forbrukers informerte valg, selv om også bedret informasjon til forbruker er et viktig virkemiddel. Selv med bedre informasjonstilgang er det for mange markeder og stoffer til at forbruker reelt kan orientere seg på en tilstrekkelig måte. Denne utfordringen blir forsterket av cocktaileffekten, og av nye utenlandske netthandelaktører som bidrar til et ytterligere uoversiktlig marked. At forbruker blir ansvarlig importør når man handler fra internasjonale handelsplattformer, er en situasjon som undergraver mulighetene for kontroll med import av potensielt farlige kjemikalier.

Det er et problem at reguleringsbeslutninger om helse- og miljøfarlige kjemikalier i for stor grad gjelder enkeltstoffer i tilfeller hvor det er godt dokumentert at tilsvarende skadepotensial også finnes for mange andre stoffer i samme stoffgruppe. Denne situasjonen innebærer at stoffer som forbyr raskt erstattes av nye uregulerte stoffer med svært lik kjemisk struktur, virkemåte og skadepotensiale.

Hva er viktigst å ta tak i for at flere skal få bedre helse og livskvalitet? Hvilke ulike hensyn bør belyses?

Forbrukerrådet vil nevne disse tiltakene:

- Satse på raskere og mer omfattende regulering av helse og miljøskadelige kjemikalier, framfor å legge ansvaret på forbruker.
- Styrke norsk kjemikalieforvaltning og virkemiddelapparat for kontroll av skadelige stoffer, og øke støtten til kjemikalieforvaltning utenfor Europa.
- Regulere stoffgrupper framfor enkeltstoffer. Innføre regelverk for import av ting som beskytter forbrukeren mot varer som ikke overholder europeiske standarder.
- Utvide produsentansvarsordningen til flere produktgrupper, økomodulere vederlaget i produsentansvarsordningene slik det betales mer for produkter med høyere miljøbelastning, og inkludere omfang av

helse- og miljøskadelige kjemikalier i kriteriene. Se også innspill om produsentansvarsordning under delmål 11.6.

Har dere eksempler på initiativer som har vært vellykket innenfor dette undertemaet (lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt)?

Norge har sammen med Sverige, Danmark, Nederland og Tyskland utarbeidet et forslag om å forby hele gruppen av per- og polyfluorerte stoffer (PFAS-er). Dette er av stor betydning og en tilnærming som er aktuell for flere stoffgrupper.

11.6 Innen 2030 redusere byenes og lokalsamfunnenes negative påvirkning på miljøet (målt per innbygger), med særlig fokus på luftkvalitet og avfallshåndtering i offentlig eller privat regi

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial?

Norge har et av verdens høyeste forbruk per innbygger og vår økonomi er kun 2,4 prosent sirkulær. Norges overforbruksdag er 12. april, mens verdens overforbruksdag er 1. august. Vårt forbruk har store klima- og miljøkonsekvenser. Forbruker møter en rekke barrierer for bærekraftig forbruk, og vi redegjør ytterligere for dette under delmål 8.4.

For lokalsamfunnenes og byenes avfallshåndtering vil vi særlig framheve manglende produsentansvar, som gjør at produsenter har lite insentiv for å designe produkter som er mer bærekraftige gjennom hele sin livssyklus, og ta ansvar for produktet også når det blir til avfall. Dette begrenser forbrukers tilgang til bærekraftige produkter.

En ny doktorgrad viser også at avfall forbrukere leverer til gjenvinning i større grad enn tidligere rapportert blir brent eller destruert på andre måter.²⁰

Hvordan fremme samarbeid og partnerskap innenfor det offentlige, samt mellom det offentlige, privat sektor og sivilsamfunnet?

Forbrukerrådet mener at ambisiøst produsentansvar på flere områder er et av tiltakene som har potensial til å bidra til å nå målet om en mer sirkulær økonomi. Produsentansvar kan bidra til en mer sirkulær økonomi gjennom å gi økonomiske insentiver til produsenter for å designe og produsere mer ressurseffektive og miljøvennlige produkter, og for eksempel innen klesbransjen gjøre det billigere for forbrukere å velge kvalitet fremfor fast fashion. I tillegg kan produsentansvar gi en mer rettferdig fordeling av

²⁰ [Vi brenner mer og gjenvinner mindre avfall enn vi tror Vi brenner mer og gjenvinner mindre avfall enn vi tror \(gemini.no\)](#)

kostnadene ved negativ miljøpåvirkning og avfallshåndtering, i tråd med prinsippet om at forurensere betaler.

Forbrukerrådet mener at produsentansvar kan være et egnet virkemiddel på spesielt to produktkategorier der dette ikke er innført i dag. Produsentansvar på plastemballasje kan forsterkes og utvides til alle plastprodukter, og det kan etableres produsentansvar for tekstiler. Et ambisiøst produsentansvar for tekstiler som gjelder hele livsløpet og verdikjeden til produktene bør inkludere et nasjonalt mål om å redusere mengden tekstiler satt på det norske markedet, inkludert salg fra netthandelsaktører.

Det må også settes inn tiltak hos avfallsbransjen som sikrer at mer av det som leveres til gjenvinning faktisk gjenvinnes.

Viser også til innspillene våre under 'Inkluderende vekst og verdiskaping' som også kan være relevant for dette delmålet.

Grønn og inkluderende vekst og verdiskaping

Bærekraftig produksjon og forbruk

2.4	Innen 2030 sikre at det finnes bærekraftige systemer for matproduksjon, og innføre robuste metoder som gir økt produktivitet og produksjon, som bidrar til å opprettholde økosystemene, som styrker evnen til tilpasning til klimaendringer, ekstremvær, tørke, oversvømmelse og andre katastrofer, og som gradvis bedrer arealenes og jordas kvalitet

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial?

Flere underliggende faktorer kan hindre fremdriften mot et sirkulært og bærekraftig matsystem i Norge. En av de største utfordringene er mangelen på en helhetlig nasjonal plan som samordner innsatsen på tvers av sektorer som landbruk, matindustri, helse, klima og miljø. For å sikre fremgang kreves et koordinert samarbeid mellom disse sektorene.

Folkehelseutfordringer som overvekt, fedme og usunt kosthold må også adresseres, da de er nært knyttet til både helse og bærekraft. Det er nødvendig å tilrettelegge for kostholdsendringer som kan redusere belastningen på både helsevesenet og miljøet, gjennom økt tilgjengelighet av sunn og bærekraftig mat.

I tillegg er Norges avhengighet av internasjonal handel for matforsyning en sårbarhet. Forstyrrelser som pandemier, kriger eller klimaendringer kan svekke

matsikkerheten, og det er behov for å styrke landets evne til å bygge mer robuste matsystemer.

Videre er det behov for økonomiske og politiske insentiver for å fremme sirkulær økonomi også innenfor matsystemene slik at ressurser utnyttes optimalt, næringsstoffer gjenvinnes og avfall minimeres.

Hva er viktigst å ta tak i for å få bærekraftig forbruk og produksjon? Hvilke ulike hensyn bør belyses?

En sirkulær økonomi evner å utnytte alle ressurser. Matsystemet må også i større grad bli sirkulært, og de samlede effektene av produksjon, prosessering, distribusjon og forbruk på helse, miljø og natur må sees under ett. Det krever helhetlig innsats på tvers av sektorer.

Omstillingen til et bærekraftig matsystem involverer mange politikkområder, samfunnssektorer og hele verdikjeden fra primærproduksjon til forbruker, samt avfallshåndtering. I denne omstillingen må forbrukernes interesser veie tungt. Det handler om forbrukernes rett til å kunne ta opplyste valg og retten til trygg og helsemessig god mat. Et fremtidig matvaremarked må legge mer til rette for sunne og bærekraftige matvalg.

Forbrukerrådet mener at det må utvikles en helhetlig plan for å oppnå overgangen til et mer bærekraftig matsystem, der befolkningens behov for å kunne ha et bærekraftig kosthold må stå i fokus. En slik plan må ha som mål å redusere klimagassutslippene og beskytte naturressurser, biologisk mangfold, matjord, dyrevelferden og forbrukernes helse.

Har dere eksempler på initiativer som har vært vellykket innenfor dette undertemaet (lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt)?

"Farm to Fork" er EUs strategi for å skape et bærekraftig matsystem fra produksjon til forbruk. I strategien er det satt ambisiøse mål om å redusere miljøpåvirkning, fremme folkehelse og sikre matsikkerhet²¹.

8.4	Til og med 2030 gradvis å bedre utnyttelsen av globale ressurser innenfor forbruk og produksjon, og arbeide for å oppheve koblingen mellom økonomisk vekst og miljødeleggelser, i samsvar med det tiårige handlingsprogrammet for bærekraftig forbruk og produksjon, der de utviklede landene går foran.

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial?

²¹ [Farm to Fork Strategy - European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/farm2fork/)

Sirkulærøkonomi er avgjørende for å oppheve koblingen mellom økonomisk vekst og miljødeleggelser. Forbrukernes betydning og rolle i omstillingen til en mer sirkulær økonomi må vektlegges langt høyere enn i dag.

Dyrtiden begrenser forbrukernes mulighet til å ta miljøvennlige valg.

Forbrukerrådet anbefaler at man vektlegger tiltak for sirkulær økonomi som bidrar til redusert forbruk og at forbrukerne kan spare penger – samtidig. I dag er ikke skatte- og avgiftssystemet tilrettelagt for å gjøre det lønnsomt å reparere, kjøpe brukt og leie, framfor å kjøpe nytt. I tillegg er reparasjon og reservedeler ofte kostbart og vanskelig tilgjengelig. Dette gjør at det i mange tilfeller er ulønnsomt og krevende å reparere framfor å kjøpe nytt. Det er også en utfordring at når forbruker leier og leaser varer, har de dårligere rettigheter og beskyttelse enn ved kjøp. Forbrukerrådet har undersøkt markedet for leie av ting i Norge, og fant at svært mange av aktørene utnytter adgangen til dårlige avtaler ved å ikke gi rett til prisavslag, heving og erstatning ved mangler og forsinkelser²².

Utbredt grønnvasking gjør det vanskelig for forbruker å orientere seg i påstander om bærekraft. Undersøkelser viser at grønnvasking svekker tilliten til de konkrete produktene og firmaene som blir avslørt for å gjøre grønnvasking. Tre av ti forbrukere får også mindre tillit til andre miljømerkeordninger, inkludert de som krever dokumenterbare resultater.²³

Det er også en forbrukerutfordring at det er lite tilgjengelig informasjon om viktige bærekraftsfaktorer som produkters holdbarhet, reparerbarhet, innhold av helse- og miljøfarlige kjemikalier etc. Økningen i netthandel og fremveksten av globale nettaktører medfører ytterligere utfordringer for et oversiktlig marked.

Hva er viktigst å ta tak i for å få bærekraftig forbruk og produksjon? Hvilke ulike hensyn bør belyses?

I mange tilfeller, slik som ved bilbruk eller verktøy man bruker sjelden, kan det at mange disponerer samme produkt, gi en lavere total miljøbelastning. For å sikre forbrukerrettighetene er det behov for at det raskt settes ned et lovutvalg med mål om å innføre forbrukertjenestelovgivning for å gjøre det tryggere å ta gode miljøvalg. Dette ble vedtatt i revidert nasjonalbudsjett 2024, men arbeidet er fortsatt ikke igangsatt.

²² Forbrukerrådet (2023), 'Leie av ting undersøkelse', <https://storage02.forbrukerradet.no/media/2023/12/leie-av-ting-undersokelse-2023.pdf>

²³ [BEUC-X-2023-149 The Great Green Maze How environmental advertising confuses consumers.pdf](#)

Det er viktig å senke terskelen for å ta bærekraftige valg, og dette bør ikke forbeholdes de med god råd. Myndighetene bør derfor bruke skatter og avgifter til å gjøre det mer attraktivt å reparere og kjøpe brukt fremfor å kjøpe nytt. Skatter og avgifter må også bidra til å fremme holdbarhet og reparasjoner, og motvirke omsetning av produkter med kort levetid og produkter som ikke kan repareres. Merverdiavgiften på brukthandel og på reparasjoner av blant annet sykler, hvitevarer, elektronikk, møbler, klær og sko bør enten reduseres kraftig eller fjernes helt slik at det blir mer attraktivt å reparere og kjøpe brukt fremfor å kjøpe nytt.

For tiltak som kan minske miljødeleggelser fra helse- og miljøfarlige kjemikalier gjennom forbruk, vises det til innspill under delmål 3.9, samt tiltak for styrket produsentansvar under delmål 11.6

Hvordan fremme samarbeid og partnerskap innenfor det offentlige, samt mellom det offentlige, privat sektor og sivilsamfunnet?

Det offentlige som innkjøper kan være en stor kunde som bidrar til kompetanse og etablering av et marked for reparasjoner som også kan komme enkeltforbrukere til gode.

Uavhengige produkttester som hensyntar bærekraft, slik som de Forbrukerrådet gjennomfører, bedrer informasjonstilgang for forbruker og bidrar til at det lønner seg for produsenter å lage mer bærekraftige produkter. Forbrukerrådets miljøveileder som ble lansert 8.8.2024 gjør det også enklere å orientere seg for forbrukere som ønsker å ta bærekraftige valg.

Tilsynsmyndigheter kan spille en større rolle i å motvirke villedende markedsføring og grønnvasking, i tråd med ny EU-lov om forbrukermakt i det grønne skiftet. En god oppfølging av nytt regelverk kan også bedre informasjonstilgang for forbruker om reparerbarhet og holdbarhet, som igjen kan bidra til lønnsomhet for produsenter av mer bærekraftige produkter. Her er det også potensial for samspill med sivilsamfunn og privat sektor.

Har dere eksempler på initiativer som har vært vellykket innenfor dette undertemaet (lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt)?

Et eksempel på at store kunder innen reparasjon kan utgjøre en forskjell er Fremtind Forsikring sitt prosjekt for mobilreparasjon der man har gått fra å gi nye mobiltelefoner ved skader, til å bidra til et marked for reparasjon²⁴.

²⁴ Fremtind (2024), <https://www.fremtind.no/sirkular-forsikring/mobilreparasjon/>

- 12.3 Innen 2030 halvere matsvinn per innbygger på verdensbasis, både i detaljhandelen og blant forbrukere, og redusere svinn i produksjons- og forsyningskjeden, inkludert svinn etter innhøsting

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial?

- Hele 90 prosent av den norske befolkningen mener at det bør bli forbudt for dagligvarekjedene å kaste spiselig mat.
- 60 prosent av nordmenn svarer at de kaster mindre mat nå enn før.
- 45 prosent svarer at de handler mer matvarer som er nedpriset grunnet dato nå enn før. Det kan handle om både miljø og pris.²⁵

Hva er viktigst å ta tak i for å få bærekraftig forbruk og produksjon? Hvilke ulike hensyn bør belyses?

Både myndigheter og matbransje må gjennomføre tiltak som reduserer matsvinn i hele verdikjeden. Ansvar for reduksjon i matsvinn hjemme hos forbrukerne, kan ikke legges på forbrukerne alene.

Forbrukerrådet mener at det bør innføres et aktsomhetskrav både for private og offentlige virksomheter der det må gjøres risikovurderinger og iverksettes tiltak for å unngå matsvinn også hos forbruker. Dette er i tråd med anbefalingen fra Matsvinnutvalget²⁶. Forbrukerrådet forventer at det blant annet vil lede til:

- raskere utvikling av smart og miljøvennlig matemballasje og emballasje som bedre bevarer matens kvalitet etter åpning.
- at pakningsstørrelser tilpasses ulike husholdningsstørrelser og forbrukere i ulike livssituasjoner.
- at unødvendig emballasje kuttes og det tilbys mer løsveksalg av frukt, grønnsaker og matvarer som ikke trenger emballasje.
- at det ikke lanseres mersalgskampanjer (3-for-2) på produkter med begrenset holdbarhet og at unødvendig bunting og mersalg unngås.
- Forbrukerrådet vil også anbefale krav til nedprising av varer med kort holdbarhet i alle dagligvarebutikker.

- 12.4 Innen 2020 oppnå en mer miljøvennlig forvaltning av kjemikalier og alle former for avfall gjennom hele livssyklusen,

²⁵ Upublisert undersøkelse. Ipsos for Forbrukerrådet 2023.

²⁶ Matsvinnutvalget sin rapport (2022)

<https://www.regjeringen.no/contentassets/5a5cadf8907a4f4c94740d23d7c4c6e4/rapport-fra-matsvinnutvalget-anbefalinger-til-helhetlige-tiltak-og-virkemidler-31.12.23.pdf>

i samsvar med internasjonalt vedtatte rammeverk, og betydelig redusere utslipp av kjemikalier og avfall til luft, vann og jord for mest mulig å begrense skadevirkningene for folkehelsen og for miljøet

Se innspill under delmål 3.9.

12.5 Innen 2030 redusere avfallsmengden betydelig gjennom forebygging, reduksjon, materialgjenvinning og ombruk

Hva er viktigst å ta tak i for å få bærekraftig forbruk og produksjon? Hvilke ulike hensyn bør belyses?

Forbrukerrådet har avdekket at kjøpepress gjennom blant annet manipulerende design bidrar til at minst halvparten av forbrukere kjøper mer enn de hadde tenkt²⁷. Bedre forbrukerbeskyttelse og håndheving av eksisterende regelverk vil kunne redusere kjøpepress som fører til overforbruk. Å redusere overforbruk vil være et viktig forebyggende tiltak som vil redusere avfallsmengden.

I tillegg til økonomiske insentiver som det er redegjort for under delmål 8.4 må forbrukere ha tilgang på lett forståelig informasjon om blant annet holdbarhet og reparerbarhet når de kjøper en vare. Forbrukere må også lett finne ut hvordan de kan klage på produkter som ikke oppfyller kravene. De innførte gebyrene for å klage til Forbrukertilsynet²⁸ har hevet terskelen for å klage, noe som gjør at forbrukernes rettigheter er svekket og det blir vanskeligere å få rett når forbruker har retten på sin side. Dette kan bidra til at flere produkter lages for bruk og kast.

I dag bidrar også digitaliseringen til at produkter har kortere levetid enn de kan ha. Dette kan særlig knyttes til at produkter ikke lenger får programvareoppdateringer de trenger for å fungere eller at programvareoppdateringer i seg selv forringer produktets ytelse. Her kan også mer informasjon og detaljer finnes i Forbrukerrådets høringsvar til Økodesignforskriften²⁹.

Et flertall av forbrukere oppbevarer gamle mobiltelefoner, nettbrett og pc-er hjemme, selv om produktet ikke lenger er i bruk. I underkant av hver femte

²⁷ Foreløpig upublisert undersøkelse gjort på vegne av Forbrukerrådet.

²⁸ <https://www.forbrukertilsynet.no/fra-1-juli-vil-det-koste-penger-a-fa-saker-behandlet-hos-forbrukertilsynet-og-forbrukerklagerutvalget>

²⁹ <https://storage02.forbrukerradet.no/media/2024/08/forbrukerradets-horingssvar-om-endringer-i-okodesignforskriften.pdf>

forbruker leverer disse til gjenvinning og omtrent 1 av 10 selger eller gir disse bort³⁰. I en undersøkelse anslås det at 10 millioner gamle mobiltelefoner og 1 million nettbrett ligger ubrukt hjemme hos forbrukere i Norge³¹.

Dette viser at det er behov for tiltak som gjør det enklere, tryggere og eller mer lønnsomt for forbrukere å sikre gjenbruk eller gjenvinning av produkter, og særlig de som inneholder kritiske råvarer. For ødelagte produkter bør man vurdere å gi forbrukere noe økonomisk kompensasjon, for eksempel at man får tilbake den iboende verdien for kritiske råmaterialer ved innlevering.

Vi viser også til innspill til delmål 11.6 om produsentansvar, samt delmål 8.4 om bærekraftig produksjon og forbruk.

12.6 Stimulere selskaper, særlig store og flernasjonale selskaper, til å ta i bruk bærekraftige metoder og integrere informasjon om egen bærekraft i sine rapporteringsrutiner

Se innspill under delmål 8.4 om behovet for å motvirke grønnvasking.

Klimatilpasning, sikkerhet og beredskap

13.1 Styrke evnen til å stå imot og tilpasse seg klimarelaterte farer og naturkatastrofer i alle land

Hva kan være underliggende årsaker til at Norge har forbedringspotensial på de identifiserte delmålene?

Vi må forberede oss på at klimarelaterte skader kommer til å øke i omfang med et varmere, våtere og villere klima.

Robuste og sammenhengende naturområder er i seg selv en faktor som kan redusere omfanget av klimarelaterte farer og naturkatastrofer. Vegetasjon absorberer, forsinker og fordeler vannmengder, og nedbygging av dette er bidrar til å øke omfanget av og skadevirkningene ved flom og svært kraftig nedbør. Tilsvarende kan for eksempel flatehogst i bratte skråninger øke faren for erosjon og skred.

Hva er viktigst å ta tak i for å lykkes i arbeidet med klimatilpasning, sikkerhet og beredskap? Hvilke ulike hensyn bør belyses?

³⁰ [Seks av ti oppbevarer gamle mobiltelefoner hjemme – SSB](#)

³¹ [Det kan ligge 10 millioner gamle mobiler rundt omkring i norske hjem – NRK Rogaland – Lokale nyheter, TV og radio](#)

Vi har gode ordninger for å rydde opp i etterkant av klimarelaterte skader (Norsk Naturskadepool og Statens Naturskadeordning), men ikke gode nok på tiltak i forkant for å forebygge naturskader. Forbrukerrådet stiller seg positive til at det etableres et eget naturskadeforebyggende fond.

Politiske myndigheter bør arbeide for et naturforlik på linje med klimaforliket, for å sikre tydelig retning, langsiktighet og forutsigbarhet i møtet med naturrisiko. Et slikt arbeid vil være nødvendig for å få en mer helhetlig arealplanlegging som i større grad hensyntar naturverdier og deres betydning for klimatilpasning.

Hvordan fremme samarbeid og partnerskap innenfor det offentlige, samt mellom det offentlige, privat sektor og sivilsamfunnet?

Forbrukerrådet mener regjeringen bør vurdere hvorvidt naturskadeforsikringsordningen også bør kunne finansieres gjennom bidrag fra selskaper som utgjør en hovedkilde til klimaproblemene og dermed også til økningen vi tydelig ser de siste årene når det gjelder større naturskader.

Har dere eksempler på initiativer som har vært vellykket innenfor dette undertemaet (lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt)?

Nasjonalt: Statens Naturskadeordning og Norsk Naturskadepool er gode og viktige skadeutlikningsordninger blant annet fordi de er solidariske ordninger som virker uavhengig av hvor i landet man bor.

Vennlig hilsen

Forbrukerrådet

Gunstein Instefjord
Leder Forbrukerpolitikk

Elin Volder Rutle
Bærekraftsansvarlig